

УДК 378:7(4):37.014.5(045)

<https://doi.org10.31652/978-617-UAWCS-2025.47>**М.О. Мороз***доктор педагогічних наук**КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені
Михайла Грушевського»**декан гуманітарно-педагогічного факультету**e-mail: morozmaya@ukr.net***СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В ЗВО:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД**

Анотація. У статті досліджуються сучасні тенденції реалізації мистецької освіти в закладах вищої освіти (ЗВО) з акцентом на аналіз європейського досвіду. Розглядаються основні моделі мистецької освіти в європейських країнах, їхні освітні програми, методики викладання, інноваційні підходи та методи формування компетенцій студентів. Матеріал статті спрямований на покращення якості мистецької освіти, розвиток міжнародної співпраці, формування конкурентоспроможності українських фахівців на європейському ринку праці та збереження національних мистецьких традицій у контексті глобалізації.

Ключові слова: мистецька освіта, європейський досвід, ЗВО, інноваційні підходи, міжнародна співпраця, адаптація освітніх практик.

Abstract. The article examines current trends in the implementation of art education in higher education institutions (HEIs) with an emphasis on the analysis of European experience. The main models of art education in European countries, their educational programs, teaching methods, innovative approaches and methods of forming student competencies are considered. The material of the article is aimed at improving the quality of art education, developing international cooperation, forming the competitiveness of Ukrainian specialists in the European labor market and preserving national artistic traditions in the context of globalization.

Keywords: art education, European experience, HEIs, innovative approaches, international cooperation, adaptation of educational practices.

Тема сучасних тенденцій реалізації мистецької освіти в закладах вищої освіти (ЗВО) з акцентом на європейський досвід є надзвичайно актуальною в контексті глобалізації, інтеграції України в європейський освітній простір та модернізації національної системи освіти. У сучасному світі мистецька освіта не обмежується лише навчанням технічним навичкам – вона спрямована на формування творчої, креативної, критично мислительної особистості, здатної адаптуватися до викликів сучасного світу.

В умовах формування української освітньої системи в контексті Болонського процесу відбувається аналіз досвіду реформ європейських країн, які вже реалізували успішні моделі мистецької освіти. Європейський досвід демонструє різноманітність підходів до організації освітнього процесу: впровадження інноваційних технологій, міждисциплінарних зв'язків, проектної діяльності, партнерств із культурними інституціями та практичну підготовку студентів.

Дослідження цієї теми дозволяє знайти нові підходи для вдосконалення української мистецької освіти, розширити міжнародну співпрацю, сприяти академічній мобільності студентів і викладачів. Це особливо актуально в умовах євроінтеграції України, коли важливо адаптуватися до європейських стандартів і водночас зберегти національні мистецькі традиції.

Актуальні аспекти розвитку вищої педагогічної освіти в цілому та мистецької освіти зокрема в провідних країнах світу розкрито в наукових працях низки дослідників. Зокрема, питання педагогічної освіти Франції досліджували Р. Абі, М. Альте, Ф. Мерсьє, Т. Харченко та інші науковці, особливості системної підготовки вчителів Німеччини вивчали такі науковці як Й. Абель, Г. Белленберг, Д. Беннер, З. Бльомеке, Ф. Бонзак, У. Зандфукс, Е.

Терхарт тощо. Проблеми музично-педагогічної освіти та адаптацію до професійної праці випускників напряму музичне виховання Польщі висвітлювали у своїх працях А. Василюк, Є. Вуттке, Р. Гоздецька, М. Грусевич, М. Кіссель, І. Ковчина, С. Когут, Г. Ніколаї, А. Питляковський та інші науковці.

Мета наукової статті – проаналізувати європейський досвід у сфері мистецької освіти та застосувати можливості адаптації успішних практик для вдосконалення національної системи мистецької освіти.

Завданнями статті визначено: аналіз соціокультурного та освітнього контексту розвитку мистецької освіти в європейських країнах та Україні; оцінка інноваційних підходів і технологій у мистецькій освіті: проектне навчання, міждисциплінарні методи, цифрові платформи, інтеграція практичних занять із теоретичними знаннями; аналіз можливостей адаптації європейського досвіду в умовах української системи освіти, враховуючи національні особливості, культурний контекст та законодавчі рамки.

Досягнення цих завдань дозволить підвищити якість мистецької освіти в Україні, сприяти розвитку міжнародної співпраці, забезпечити конкурентоспроможність українських фахівців у мистецькій галузі на європейському ринку праці та сприяти збереженню національних мистецьких традицій в умовах глобалізації.

У провідних країнах світу, як зазначають дослідники, простежується тенденція до становлення креативної економіки, технологій креативного розвитку, що носить інтегративний характер. Ключовим аспектом у реалізації технологій креативного розвитку є орієнтація на довгострокову перспективу, головний акцент у якій ставиться на стимулювання культурної та творчої діяльності, налагодження взаємодії креативних суб'єктів, засобів їх діяльності у процесі реалізації креативного потенціалу.

Вивчаючи проблему розвитку мистецької освіти в зарубіжних країнах, О. Шевнюк зауважує, що мистецтво є важливою ланкою та невід'ємною частиною системи освіти зарубіжних країн, яке не протиставляється точним і природничим наукам та не вважається другорядним фактором впливу на особистість. Дослідниця зауважує, що мистецька освіта розглядається в зарубіжних країнах як дієвий засіб розвитку креативного мислення особистості, що є важливим не лише в мистецькій діяльності, а й формує досвід конструктивного вирішення практичних завдань у будь-якій діяльності в умовах сучасного ринку праці [4, с. 17].

Зарубіжний освітній досвід засвідчує наявність американської, англійської, китайської, фінської тенденцій модернізації мистецької освіти. Окреслимо деякі риси їх тенденцій.

Американська тенденція характеризується зростанням вимог до освітніх програм, розвитком загальнонаціональних стандартів, збільшенням кількості тестувань, заохоченням до змагань вчителів і шкіл, вимогою від усіх більш напруженої роботи. Музика як обов'язковий предмет вивчається, починаючи з восьмого класу, два рази на тиждень по 45 хвилин. Навчання співу базується на реалізації вокальних принципів італійського *bel canto* та на використанні різностильового і різножанрового репертуару.

Кожен вищий мистецький навчальний заклад працює за власною освітньою програмою та індивідуально-груповим підходом. Наприклад, студенти консерваторії Нової Англії (США) (New England Conservatory of Music) працюють у майстер-класах видатних майстрів вокалу Джеральда Фінлі, Рене Флемінг, Томаса Квасткопф та інших.

Досліджуючи особливості підготовки майбутніх учителів музики до вокально-педагогічної діяльності у Сполучених Штатах Америки, Н. Овчаренко наголошує на тому, що вокальну психологію і педагогіку відносять до дисциплін за вибором студента, а опанування мистецтвом співу поступово ускладнюється [3, с. 155].

Альтернативним спрямуванням модернізації мистецької педагогічної освіти є англійська тенденція, яка займає проміжне місце між повною професійною автономією і провадженням стандартизації. Пріоритети англійської моделі це акцент на духовні задачі освіти, розвиток здібностей в учнів.

Зазначимо, що до кінця 80-х рр. XX ст. формально узаконених вимог до навчальних програм у Великобританії взагалі не було (замість них існували «рекомендаційні

настанови»). Однак в 1988 р. з'явилася Національна навчальна програма для шкіл Англії та Уельсу, за якою музику включали до навчального плану школи тільки після 1992 р. як вид діяльності учнів у двох напрямках: «виконання і написання музики(2/3), а також її прослуховування і оцінка (1/3)».

Національна програма, прийнята в Північній Ірландії, співзвучна програмі для Англії та Уельсу: вона орієнтована на музичні «творчість і самовираження» і розрахована на дітей від 4 до 14 років. Однак, на відміну від останньої навчання в середній школі є «вибірковим» і триває після державних іспитів, які діти здають в 11 років.

Зазначимо, що і в Англії, і в Уельсі, і в Ірландії викладання мистецтва зазнає певних проблем через дефіцит кваліфікованих педагогів, значна частина з яких не мають навіть ступеня бакалавра. Часом учителями мистецтва працюють представники народного мистецтва: співаки, танцюристи, аматорські виконавці та ін. До основних методів музичної освіти у Великобританії відносять пояснення (поняття ритму та мелодії; як імпровізувати, вибирати, комбінувати і організовувати музичний матеріал у музичні структури), що сприяє кращому розумінню дітьми написання музики як одного з обов'язкових видів навчальної діяльності.

Університети у Великобританії здійснюють цілісну теоретичну підготовку вчителів, а практична фахова підготовка відбувається в процесі безпосереднього викладання в школі. Таким чином, ми спостерігаємо поліваріантність взаємозв'язку університетів з іншими інституціями з питань підготовки вчителя мистецтва.

На сьогодні існує кілька відомих моделей поетапної фахової підготовки вчителів мистецтва у Великобританії, які ґрунтуються на оптимальній взаємодії складових навчальної програми підготовки фахівців. Зокрема, це:

- паралельна модель формується за принципом паралельної взаємодії складових навчальної програми протягом усієї фахової підготовки. Так, зокрема, в Англії отримання диплома бакалавра освіти потребує проходження програми, що забезпечує паралельне вивчення всіх означених компонентів і розрахована на чотири роки базової підготовки вчителя.

- інтегрована модель передбачає не лише одночасне вивчення складових навчальної програми, а й тісний взаємозв'язок на професійно зорієнтованих темах через інтеграцію теорії з практикою. Найбільшого поширення означена модель набула у скандинавських країнах.

- послідовна модель на першому етапі навчання включає вивчення загальних і спеціальних дисциплін, а на другому (завершальному) етапі – вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу і навчальну практику. Однією з найпоширеніших «послідовних» моделей є так звана «цюріхська модель», зорієнтована на ґрунтовну психолого-педагогічну підготовку майбутніх учителів до початку вивчення фахових дисциплін та методик їх викладання [5, с. 749].

За англійською тенденцією відбувається розвиток мистецької освіти у країнах Європейського Союзу. Зокрема, у Польщі активно продовжується сьогодні дієве реформування вищої освіти. Це дає змогу спостерігати чимало схожих аспектів у діяльності закладів вищої освіти та організації системи мистецької підготовки фахівців.

Освітня система Польщі пройшла складний та тривалий у часі шлях розвитку. На сьогодні вища освіта Польщі складається майже виключно із закладів університетського рівня. Що стосується мистецької підготовки, то вона здійснюється в таких типах вищих навчальних закладів:

- університети (практично автономні в усіх питаннях внутрішньої і зовнішньої діяльності, включаючи введення нових факультетів чи спеціальностей);
- вищі педагогічні школи (педінститути);
- вищі академії мистецтв (музичні, театральні, художні, кіно);
- вчительські колегії.

Професійна педагогічна діяльність фахівців мистецтва у Польщі спрямована на розвиток художньо-естетичного світогляду учнів, їх здатність до сприймання, оцінювання й

творчої діяльності у мистецтві. Тому головними критеріями, за якими ми здійснювали аналіз педагогічної компетентності вчителів мистецьких дисциплін зарубіжних країн, були рівень володіння майбутніми фахівцями спеціальними мистецькими знаннями, рівень володіння музично-виконавськими вміннями, умінням сприймати, інтерпретувати, зберігати та використовувати художню інформацію, втілену в мистецьких творах з метою навчання та виховання особистості.

Однією з найбільш досконалих та провідних у світі вважається сучасна система французької освіти, в тому числі й педагогічної. Музичне мистецтво, поруч із пластичними мистецтвами, внесене у Франції до переліку фундаментальних дисциплін із поглибленим викладанням. В основі концепції художньої освіти цієї країни знаходиться три головних базових принципи, які передбачають тісний зв'язок між мистецько-культурною сферою та іншими галузями знань, органічне поєднання творчих зусиль педагогів з культурними інституціями країни, а також створення мистецько-культурних платформ та майданчиків для здійснення практичної діяльності учнів, студентів [1, с. 61].

Як показує аналіз наукових джерел, основними тенденціями розвитку мистецької педагогіки вищої школи Німеччини є євроінтеграція, стандартизація, орієнтація фахової підготовки на формування практико-зорієнтованих компетентностей у мистецькій, діагностичній, персональній, аксіологічній, психологічній, соціальній діяльності.

Важливими принципами організації вищої мистецької освіти є: орієнтація на реальну професійну практику; застосування особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів; навчання впродовж життя. Варто відзначити, що в музично-педагогічній підготовці студентів мистецьких закладів вищої освіти акцент здійснюється, переважно, на мистецько-практичному аспекті навчання, а в наукових вищих школах (вищих педагогічних школах, університетах) – на науково-теоретичному.

У контексті проблеми дослідження доцільним є звернення до досвіду Італії. В Італії професійно-методичну підготовку до співацької діяльності можна здобути в різних закладах вищої освіти, зокрема, в Римській консерваторії Санта Чечілія, яка дає музичну освіту на національному та міжнародному рівнях, проводить науковці дослідження, а також вагому роботу з популяризації та розвитку талантів у галузі музики. Виходячи з досвіду надання вищої мистецької освіти у вищезазначених країнах, варто вказати на відмінності в організації управління та контролю системи педагогічної освіти: від автономії (Німеччина) до контролю державними національними службами (Агентство педагогічної освіти в Англії) та прямих інструкцій уряду й міністра національної освіти (Франція).

Ціннісним є досвід розвитку мистецької освіти у Фінляндії. Фінська модель модернізації мистецької освіти втілює ідею новаторства, натхнення та колективної відповідальності; розвиток творчих здібностей як самовдосконалення і самостійно спрямоване навчання.

За фінською тенденцією розвивається система мистецької освіти у скандинавських країнах Норвегії та Швеції. Так, мистецтво є одним із п'яти освітніх напрямів, обов'язкових для вивчення в середній школі Норвегії. Два мистецькі напрями: «Музика. Танець. Драма», «Мистецтва, ремесла та дизайн» (на вибір) учні опановують протягом усіх років навчання. Зміст навчання за кожним напрямом включає три компоненти: спільне ядро, профільні предмети і предмети за вибором.

Важливим аспектом професійної освіти вчителя мистецтва у Швеції є також його підготовка до реалізації програми «Мистецтво поза школою», що передбачають мистецько-культурні проекти, які проходять поза школою, але одночасно є інтегративним складником базової шкільної програми. Учителі мистецтва є організаторами позашкільної мистецької діяльності, до якої залучають дітей. Знання музики забезпечує учням можливість грати в оркестрах, співати в хорі, танцювати в національних фольклорних ансамблях. Шведські школярі часто здобувають призові місця на міжнародних музичних фестивалях. Недаремно програми підготовки вчителів музики акцентують увагу на необхідності формування комунікативної, креативної та естетичної компетентності вчителів і учнів [2, с. 11].

Особливої популярності на сучасному етапі набула китайська тенденція модернізації музичної освіти. Вона передбачає політику децентралізації шкільних програм, диверсифікацію систем оцінювання, заохочення автономії й інновацій на місцях, створення творчого середовища. Освіта базується на принципі «менше вивчати, більше вчитись».

Аналіз наукових джерел засвідчує, що в музичному мистецтві Китаю спостерігається тісний зв'язок національного мелосу і розмовної мови з широким інтонаційним діапазоном. Інтонація є невід'ємним елементом вимовного слова, визначає його образне значення. Склад, вимовлений з різними інтонаційними нахилами (висхідний, низхідний, рівний, низхідно-висхідний), позначає різні поняття. Вся співацька діяльність у Китаї базується на народній пісенній творчості.

В Японії 25 % усього навчального матеріалу в загальноосвітній школі відводиться на заняття музикою, малюванням та ремеслом. Обов'язковим предметом у 1-9-х класах є музика, на її вивчення відводиться 2 години на тиждень. В 10 – 11-х класах старшої школи музика входить до основних предметів естетичного циклу (поряд із каліграфією, декоративно-ужитковим та витонченими мистецтвами).

Вся система естетичного виховання Японії ґрунтується на переконанні, що кожна дитина може стати поетом, художником або музикантом при відповідному підході до неї.

У зв'язку з цим учителя музики готують як усебічно розвиненого фахівця, майстра гри на різних музичних інструментах, а також із близько 30-ти мистецьких практик (віршування, драматургія, ікебана, костюм, оригамі тощо). Японський учитель – це, насамперед, громадянин своєї країни, високодуховна і соціально зріла особистість.

Отже, аналіз зарубіжного досвіду свідчить про те, що в провідних країнах світу сьогодні існують різноманітні підходи до системи мистецької освіти в ЗВО. У ряді європейських країн важливим завданням педагогічної освіти в цілому та мистецької зокрема є підготовка компетентних, високопрофесійних, конкурентоспроможних кадрів, які досконало володіють не лише комплексом фахових знань, умінь і навичок, але й вільно орієнтуються в суміжних галузях діяльності, а також здатні до постійного професійного зростання, самовдосконалення та самореалізації.

В європейських країнах (Польща, Німеччина, Франція, Італія, Велика Британія), скандинавських країнах (Швеція, Фінляндія), країнах далекого Сходу (Японія, Китай) у США значна увага приділяється вихованню особистості засобами мистецтва, зокрема, музичного мистецтва, починаючи з 1 класу загальноосвітньої школи. До музики ставляться як до соціально-культурного, національного феномену. Саме така особистість, що володіє музичними знаннями та вміннями, вважається високоосвіченою і здатною до творчої реалізації у будь-якій соціальній сфері. Тому освітня система означених країн спрямована, насамперед, на якісну мистецьку освіту. Підготовка майбутніх фахівців ґрунтується на гуманістичній освітній парадигмі, має полікультурний характер, та передбачає гнучкість навчальних програм та неперервність у здобутті музично-педагогічної освіти.

Спільним явищем у фаховій підготовці майбутніх учителів мистецтва в передових розвинених країнах світу є не лише вплив сучасних педагогічних ідей (інтеграція, професіоналізація, універсальність), але й збереження національних традицій і звичаїв у підготовці майбутнього вчителя музики. Зарубіжні науковці та педагоги у своїх дослідженнях наголошують на необхідності посилення уваги до формування духовності майбутніх учителів музики, розвитку в них здатності цілісно бачити світ, усвідомлювати значення соціально-культурних проблем. Ми поділяємо погляди зарубіжних учених щодо значимості національних мистецьких цінностей та надбань народу в формуванні духовності майбутніх учителів музики, що є важливим критерієм визначення професійної компетентності вчителя музики.

Вивчення тенденцій розвитку вищої мистецької освіти у провідних зарубіжних країнах світу в контексті європейських інтеграційних процесів, сприятиме підвищенню ефективності фахової підготовки майбутніх учителів мистецтва у вітчизняних закладах вищої освіти, в процесі якої відбувається формування їхньої професійної компетентності, дає змогу